

УДК 630*271: 57.063 (477-25)

Крупкіна Л.І., Кушнір А.І., Слюсар С.І., Якобчук О.М.

Національний аграрний університет, 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони 15

ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОПОВНЕННЯ
ДЕНДРОЛОГІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ БОТАНІЧНОГО САДУ НАЦІОНАЛЬНОГО
АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ботанічний сад Національного аграрного університету загальнодержавного значення створений в 1989 році постановою Ради Міністрів УРСР від 13.02.1989 р. № 53. Він створений для розширення учбової та наукової бази університету, вивчення, охорони та примноження рослинних багатств рідного краю, поповнення колекцій цінними видами, формами і сортами рослин з інших географічних районів країни та світу, а також для популяризації досягнень біологічних наук.

Сад розташований в південно-західній частині м. Києва на площі понад 53 га безпосередньо на території Голосіївського лісу. Значну частину його території займають дубово-грабові лісостани які розміщені на різноманітних елементах хвилястого рельєфу та створюють одне з найбільш мальовничих місць зеленої зони міста. Основна частина дендрологічної колекції Ботанічного саду розміщена на ділянках арборетуму (9,5 га).

Створення колекції деревних рослин у тридцяті роки ХХ сторіччя започаткував лісничий-ентузіаст Петро Феодосійович Круг-Веселовський. Вже у 1925 році у лісовому розсаднику площею 6 гектарів, завдяки його зусиллям, вирощувались такі інтродуценти як айлант найвищий, бархат амурський, катальпа чудова, бук західний, горіх чорний та сірий, гледичія звичайна, софора японська, дзельква граболиста, магонія падуболиста, екзохорда Жиральда, оцтове дерево, секурінега напівкущова і багато інших видів, насіння яких одержували з ботанічних садів і дендраріїв Ялти, Харкова, Одеси, Ташкенту та інших міст.

До 1929 р., за повідомленням Р. Т. Кравченка (1930), в розсаднику було вже 320 видів деревних і чагарникових рослин.

Зв'язки дендрарію з іншими ботанічними установами сприяли тому, що на початок 1941 р. дендрологічна колекція нараховувала близько 700 видів і форм дерев і кущів. В період окупації Києва було знищено багато рослин, зокрема, береза даурська, кам'яна, карельська; дуб монгольський, корковий, черепичастий; черемуха Маака; хурма, держи-дерево та ін. Залишені без догляду рослини гинули від шкідників і хвороб [1].

За даними інвентаризації проведеної в період з 1992 по 1995 рр. співробітниками кафедри дендрології і ландшафтної архітектури лісогосподарського факультету Українського державного аграрного університету (м. Київ) та відділу дендрології і паркознавства Центрального ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України колекція Ботанічного саду нараховує 541 деревний вид, 60 форм та 22 гібриди. Результати інвентаризації показали, що в складі колекції ботанічного саду відбулися зміни зумовлені переважно фітоценотичними особливостями деревних рослин і, в першу чергу, їх здатністю зростати в умовах загущеного деревостану [2].

У період з 2003 по 2005 рр. на основі проведеної інвентаризації створено базу даних „Колекції арборетуму Ботанічного саду НАУ” з використанням системи управління базами даних MS ACCESS. Це дало змогу уточнити дані про таксономічний склад колекції дерев і кущів арборетуму.

Колекція деревних рослин відкритого ґрунту нараховує 472 таксони: 397 видів, 63 культивари, 12 гібридів. Голонасінні представлені 58 видами і 23 культиварами що відносяться до 5 родин і 16 родів. Відділ представлені родинami *Ginkgoaceae*, *Cupressaceae*, *Pinaceae*, *Taxaceae*, *Taxodiaceae*.

Покритонасінні представлені 339 видами, 40 культиварами та 12 гібридами що відносяться до 52 родин і 124 родів. Відділ представлені родинami *Aceraceae*, *Actinidiaceae*, *Anacardiaceae*, *Araliaceae*, *Aristolohiaceae*, *Berberidaceae*, *Betulaceae*, *Bignoniaceae*, *Buxaceae*, *Calycantaceae*, *Cannabaceae*, *Caprifoliaceae*, *Celastraceae*, *Celtidaceae*, *Cercidiphyllaceae*, *Cesalpinaceae*, *Cornaceae*, *Corylaceae*, *Ebenaceae*, *Elaeagnaceae*, *Ericaceae*, *Eucommiaceae*, *Euphorbiaceae*, *Fabaceae*, *Fagaceae*, *Grossulariaceae*, *Hamamelidaceae*,

Hippocastanaceae, Hydrangeaceae, Hypericaceae, Juglandaceae, Lardizabalaceae, Magnoliaceae, Menispermaceae, Moraceae, Oleaceae, Paeoniaceae, Platanaceae, Polygonaceae, Ranunculaceae, Rhamnaceae, Rosaceae, Rutaceae, Salicaceae, Sambucaceae, Simarubaceae, Staphyleaceae, Thymeleaceae, Tiliaceae, Ulmaceae, Viburnaceae, Vitaceae.

У голонасінних найбільше представлені родини *Pinaceae* – 5 родів, 41 вид, 7 культиварів, *Cupressaceae* – 6 родів, 11 видів, 15 культиварів. Серед покритонасінних значна кількість таксонів в родині *Rosaceae* – 27 родів, 81 вид, 4 культивари, 3 гібриди; в родині *Aceraceae* – 1 рід, 27 видів, 3 культивари; в родині *Oleaceae* – 4 роди, 22 види, 3 культивари; в родині *Fagaceae* – 3 роди, 19 видів, 9 культиварів, 1 гібрид; в родині *Juglandaceae* – 3 роди, 11 видів, 1 культивар, 2 гібриди; в родині *Tiliaceae* – 1 рід, 8 видів, 2 культивари; в родині *Fabaceae* – 7 родів, 8 видів, 3 культивари.

Серед хвойних та листяних є досить рідкі види: гінкго дволопатеве, криптомерія японська, метасеквоя розсіченошишкова, ялина сербська, ялина Глена, ялиця Фразера, тсуга канадська, ліріодендрон тюльпановий, калопанакс семилопатевий, елеутерокок колючий, ліквідамбар смолоносний, евкомія в'язолиста, дрібноплідник вільхолистий, багрянник японський, церцис європейський, дафна звичайна, рододендрон понтійський, странвезія сиза, оксамит сахалінський, аристолохія маньчжурська, акебія п'ятірна, карія біла, культивари бука лісового, клен виноградолистий, гіркокаштан дрібноквітковий, каштан їстівний, жимолость їстівна та багато інших.

Насадження колекції арборетуму досягли віку коли відбувається інтенсивне зменшення чисельності видів за рахунок менш адаптованих екзотичних порід. Основною причиною відпаду є загущеність ділянок на яких розміщені експозиції. В той же час ціла низка інтродуцентів виявляє високу життєздатність у жорстких умовах існування, що виражається у нормальному розвитку стовбура, крони, стабільному прирості, відсутністю хвороб, високих декоративних якостях, а також у здатності давати схоже насіння, самосів.

Основним принципом формування колекцій арборетуму Ботанічного саду є ботаніко-географічний принцип (ділянки Кавказ, Далекий Схід і т.д).

Ми вважаємо, що подальше формування колекцій Ботанічного саду потрібно проводити як з метою забезпечення навчального процесу, так з науковою метою, для чого слід більш широко застосувати систематичний принцип.

В зв'язку з цим поповнення колекцій Ботанічного саду доцільно проводити у таких основних напрямках:

- повторна інтродукція втрачених (із-за загущеності посадок) видів;
- культура „червонокнижних” видів;
- культура місцевих видів природної флори;
- розширення формового різноманіття (за рахунок культиварів цінних декоративних дерев і кущів).

Основною умовою створення нових колекційних ділянок є проведення реконструкції існуючих насаджень (на підставі проекту організації території Ботанічного саду), вилучення аборигенних видів, розрідження груп.

Правовою основою для розробки проекту організації та проведення вищевказаних робіт є Указ Президента України від 11 листопада 2004 р. №1396/2004 “Про невідкладні заходи щодо забезпечення додержання законодавства у межах територій та об’єктів природно-заповідного фонду України”.

Перелік посилань

1. Шендриков М.І., Гегельський І.Н. Дендрарій Української сільськогосподарської академії (коротка історична довідка та перспективи розвитку). Зб. Наук. Пр. Дендрарію. – К. 1970. – С. 3-6.

2. Калініченко О.А. Філо- та флорогенетичний склад рослин Ботанічного саду НАУ, його наукове та навчальне значення // Вісник аграрної науки. – Вересень, 1998. – С. 94-96.

Крупкіна Л.І., Кушнір А.І., Слюсар С.І., Якобчук О.М.

ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ
ПОПОВНЕННЯ ДЕНДРОЛОГІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ БОТАНІЧНОГО САДУ
НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Наведено відомості щодо таксономічного складу колекції арборетуму
Ботанічного саду Національного аграрного університету, вказано основні
напрямки її поповнення

Krupkina L.I., Kushnir A.I., Slyusar S.I., Yakobchuk O.M.

THE TAXONOMICAL COMPOSITION AND GENERAL DIRECTIONS
OF THE DENDROLOGY COLLECTION OF THE NATIONAL AGRICULTURAL
UNIVERSITY BOTANICAL GARDEN

There are represented scientific data of the taxonomical composition of the
arboretum of the National agricultural university Botanical garden; and indicated the
general directions of its supplement

Крупкіна Людмила Іванівна,
директор Ботанічного саду НАУ, к.б.н.

Кушнір Анатолій Іванович,
завідувач кафедри ландшафтної архітектури та
садово-паркового будівництва, к.б.н.

Слюсар Станіслав Ігорович,
зав. лабораторії інтродукції і селекції
Ботанічного саду, к.б.н.

Якобчук Оксана Миколаївна,
майстер виробничого навчання
лабораторії інтродукції і селекції